

Baltijos jūros regionas: dabartis ir ateities perspektyvos

Trečioji kasmetinė Lietuvos „diplomatijos šefo“ Stasio Lozoraičio vardo konferencija apie Lietuvos užsienio politiką, organizuojama Rytų Europos studijų centro (RESC)

2017 m. rugsėjo 19 d.

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (VU TSPMI)
Vokiečių g. 10, Vilnius, 402 auditorija

Konferencijos santrauka

Konferenciją atidarė RESC l.e.p. direktorė **Dovilė Šukytė** ir VU TSPMI Direktorius Prof. dr. **Ramūnas Vilpišauskas**.

Sveikinimo žodį tarė **Rokas Masiulis**, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministras, ir **Eitvydas Bajarūnas**, Ambasadorius ypatingiems pavedimams, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, ir RESC valdybos pirmininkas.

Susisiekimo Ministras **Rokas Masiulis** tardamas sveikinimo žodį pabrėžė, jog auganti Lietuvos ekonomika yra įrodymas, jog surasti kelia į sėkmę įmanoma net tokioms nedidelėms valstybėms kaip Lietuva, jeigu elgiamasi racionaliai ir apskaičiuotai. Tačiau tuo pačiu metu svarbu nedaryti kompromisų su blogiu. Valstybė turi būti didi, ori ir turėti moralinę atramą. „Mes nesame Kinija, bet turėtume ko pasimokyti iš Konfucijaus“, - teigė R. Masiulis. Jo nuomone, siekdami sėkmės šiandienos iššukuose, mes labai daug ko galime išmokti iš senųjų raštų, ypač didžiadvaisiškumo. Tam, kad šiandien galėtume kelti sau aukštus standartus ir padaryti geriau negu padaro kiti, reikia mokytis iš praeities, nes praeityje yra daug didžių pavyzdžių, kurie gali įkvėpti šiandienos darbams. Pasak Ministro, Lietuviai yra padaryti iš tokio molio, kad visada randa išeitį, nesvarbu ar tai energetikos, ekonomikos, ar kita sritis. Tuo tarpu VU TSPMI ir RESC, kaip smegenų centro, misija yra suteikti Lietuvai informaciją. Ši misija yra labai svarbi, nes informacijos turėjimas yra integrali valstybės saugumo dalis.

Ambasadorius **Eitvydas Bajarūnas** tardamas sveikinimo žodį pabrėžė, jog labai svarbu tai, kad renginys skirtas „diplomatijos šefo“ Stasio Lozoraičio atminimui. Jo nuomone, jauniems diplomatams

kartais sunku suprasti, kas yra diplomatija, ypatingai tokia, kaip ją suvokė S. Lozoraitis. Anot E. Bajarūno, S. Lozoraitis ne tik atstovavo Lietuvą, bet ir kovojo už nepriklausomybę, kai valstybės kaip tokios faktiškai nebebuvo likusios. Šiandien nemažiau svarbus yra praktinis Baltijos jūros regiono aspektas. Šiuo metu Lietuva turi svarbių jungčių su Baltijos regiono šalimis, ypač transporto ir energetikos srityse, tačiau dar egzistuoja neišnaudotos galimybės. Pavyzdžiui, Lietuvos kaip logistinės šalies potencialas. Tas aiškiai matosi Lietuvą lyginant su Estija, kurioje yra žymiai daugiau skandinaviško kapitalo nei Lietuvoje. Pasak Ambasadoriaus, norint pasiekti tą, ką pasiekė estai, reikia suvokti, jog svarbus ne tik turizmo skatinimas, bet ir žmogiškųjų jungčių vystymas. „Mes vis dar esame per mažai užmezgę tokių jungčių. Šiandien švedui yra normalu praleisti savaitgalį Taline, bet ne Klaipėdoje“ – teigė E. Bajarūnas.

I dalis: Bendradarbiavimo pasiekimai Baltijos jūros regione: energetika, ekonomika, infrastruktūra ir transportas

Aušra Semaškienė, Ambasadorė ypatingiems pavedimams, Ekonominio saugumo politikos departamentas, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, kalbėdama apie Lietuvos energetikos politiką pabrėžė, jog Lietuva yra žinoma kaip valstybė, sėkmingai išsprendusi savo energetinės priklausomybės problemą. Tai padarydama Lietuva sugebėjo rasti balansą tarp ekonominės naudos ir geopolitinio saugumo. Energetinė nepriklausomybė buvo pasiekta gyvenant sudėtingu laikotarpiu t.y. per ekonominę krizę ir esant grėsmei iš užsienio, tačiau viskas buvo atlikta pagal demokratinės valstybės standartus rengiant viešuosius konkursus. A. Semaškienė taip pat pažymėjo, jog Lietuvos suskystintų dujų terminalu buvo suteikta galimybė naudotis ir regiono partnerėms.

Ambasadorė priminė, jog prieš 10 metų bendros ES energetinio saugumo politikos nebuvo, Lietuva buvo viena pirmųjų prisitaikiusi prie ES mechanizmų. Keičiantis nuo mūsų nepriklausomoms sąlygoms, mes sugebėjome prisitaikyti. Kalbėdama apie NATO infrastruktūros tikslus, ambasadorė pabrėžė tris svarbius aspektus. Visų pirma, NATO struktūroms labai rūpi valstybės tęstinumo kriterijus. Kitas svarbus vertinimo kriterijus yra gebėjimas tvarkytis su masiniu transporto, žmonių ir krovinių judėjimu. Svarbu turėti aiškų mechanizmą kaip veiktų valstybė krizės atveju, ar yra sąlygos NATO pajėgoms priėti prie esminių paslaugų ir infrastruktūros konkrečioje valstybėje, judėti jos teritorijoje. Galiausiai, ne mažiau svarbus yra politinis stabilumas valstybėje. Mąstant apie atsparumą priešišikai propagandai svarbu suvokti, ar piliečių tarpe egzistuoja saugumo jausmas, o valstybės tarnautojų ir karinio personalo tarpe - lojalumo jausmas.

Artūras Drungilas, Klaipėdos valstybinio jūrų uosto Rinkodaros ir bendrųjų reikalų direktorius teigė, jog šiandien Klaipėdos uostui sekasi dėl to, jog jis tapo mažiau priklausomas nuo įvairių Lietuvos skriaudėjų, manipuliuojančių Lietuvos ekonomine situacija. Jo teigimu, šiuo metu Rusijos krovinių Uoste yra kur kas mažiau, persiorientuota ir daugiau dirbama su Vakarų partneriais. Metinės apyvartos prieaugis, A. Drungilo teigimu, siekia apie 6 procentus per pastaruosius metus. Nors Klaipėdos uostas būdamas mieste neturi prabangos stipriai plėstis, tačiau planuojama supilant pusiasalį pastatyti naują uosto dalį. Vienas pagrindinių Uosto tikslų yra pagerinti Lietuvos transporto

nepriklausomybę. Anot A. Drungilo, Uosto veikla įneša didelį indėlį į šalies biudžetą, todėl jo puoselėjimas turėtų būti prioritetinga veikla. Šiandien Klaipėdos uostui, lyginant su kitais Baltijos jūros uostais, sekasi gerai, jo apyvarta auga, kai tuo tarpu kitų mažėja.

Prof. Dr. Ramūnas Vilpišauskas, VU TSPMI direktorius, savo pranešime pastebėjo, jog pastaruoju metu dažnai svarstoma, kodėl Baltijos šalis taip sunku susitarti dėl gilesnio bendradarbiavimo? Ryškiausias to pavyzdys Estijos savęs pozicionavimas šiaurės šalimi. Profesoriaus manymu įvertinus geopolitinius ir kitus aspektus, bendradarbiavimo laipsnis tarp Baltijos šalių yra labai menkas. Jos labiau konkuruoja, nei telkiasi bendrų interesų ieškojimui. Viena vertus, konkurencija yra neišvengiama ir kartais net skatina institucijas pasitempti. Tačiau problema ta, kad yra sričių, kur bendras veiksmas būtų naudingas, bet susitarti kažkodėl nepavyksta. Ypač svarbu pabrėžti transporto ir energetikos sritis, nes tai susiję su didelio įgyvendinimo ir atsipirkimo procesais bei mąsto ekonomikos teikiama nauda. Tokie projektai daugiau naudos suteikia, kai yra regioniniai, o ne nacionaliniai, turint omenyje Baltijos valstybių dydį. Nepaisant potencialių plusų ir didelio masto bendrų projektų, susitarti su regiono partneriais yra sunku. Klausimas – kodėl?

Profesorius išskyrė keletą priežasčių. Pirma, vidaus politika. Visose šalyse ji paliečia infrastruktūrą ir viską, kas yra svarbu interesų grupėms ir jautriu rinkėjams. Projektai ar jų idėja pasitelkiami politiniams tikslams, ko išdavoje iniciatyvos stringa arba visai sustoja. Labai svarbus tampa priešrinkiminis kontekstas, kaltų ieškojimas. Vidaus politikos žaidimai ir jų pasekmės ilgalaikiams infrastruktūros projektams yra būdingos daugeliui demokratinių šalių.

Taip pat egzistuoja nepasitikėjimas verslo ir interesų grupėmis. Nepasitikėjimas kitos šalies interesų grupėmis dažnai verčia šalis imtis vienašališkai įgyvendinimų projektų.

Profesorius R. Vilpišauskas įvardijo keletą problemų sprendimo būdų: pirma, būtina lyderystė iš išorės. Kažkas už Baltijos šalių rato turi rasti būdą, kaip jas susodinti prie bendro stalo ir sutaukyti. Tai galėtų būti ES. Stojant į ES, pavyzdžiui, Baltijos šalis buvo iškelta sąlyga, kad reikia įrodyti sugebėjimą bendradarbiauti tarpusavyje. Kitas galimas sprendimas - lyderystė iš vidaus. Tačiau ta šalis, kuri imasi lyderystės, turi pasižymėti tarpusavio sutarimu tarp savo pačios politinių grupių. Svarbu kad toks vienijimas Lietuvoje netaptų prezidentinės kampanijos įrankiu, tokiu atveju sėkmė mažai tikėtina. Trečias sprendimas, kuris nepriklauso nuo mūsų, yra padidėjusi grėsmė iš išorės. Nemaloni, bet dažnai priverčianti susivienyti išeitis.

R. Vilpišausko teigimu, ES galėtų tapti Baltijos šalių telkėja, tačiau vėliau pastebėjo, jog Europos Komisija dažnai veikia kaip technokratinė institucija, kuriai trūksta geopolitinių problemų suvokimo. Todėl Astravo atominės elektrinės pavojaus suvokimas Briuselyje skiriasi lyginant su Lietuva. Tuo pat metu, profesoriaus nuomone, iš mūsų regiono pusės trūko savo pozicijos reiškinio Komisijai, išankstinio įsitraukimo. Lietuvos tikslas yra paaiškinti Komisijai, kad Astravas yra ne tik ekologinė ar ekonominė, bet ir geopolitinė problema.

II panelis: Baltijos jūros regiono vaidmuo transatlantinėje saugumo architektūroje

Doc. Dr. Margarita Šešelgytė, VU TSPMI Direktorius pavaduotoja, pastebėjo, jog Lietuvoje saugumą dažnai sutapatiname su kariniu saugumu. Saugumas apima ir švietimą, pasitenkinimą valstybe, ir kt., ypač tokiose nedidelėse valstybėse kaip Lietuva. Dažnai pabrėžiama, kad esame labai skirtingi, palyginus su Šiaurės valstybėmis, ypač dėl saugumo iššūkių suvokimo skirtumų. Bandant rasti bendrų jungčių Baltijos jūros regione, iki 2014 metų ta jungtimi tikrai nebuvo saugumas, o instituciniai saitai bei narystės tarptautinėse organizacijose. Pagrindinis skirtumas pastebėtas šalių požiūryje į Rusiją. Tačiau po Krymo aneksijos egzistavę skirtumai pamažu išnyko, atsirado supratimas, kad Rusija kelia grėsmę. Taip pat, suprasta, kad JAV nebūtinai bus amžina Europos saugumo globėja, būtina didinti Europos saugumo ir gynybos pajėgumus. M. Šešelgytė atkreipė dėmesį prasidėjusias „Zapad“ pratybas ir klausė ar po jų grįšime į tą patį Rusijos grėsmės suvokimo tašką, ar išmoksime kitaip vertinti rytinę kaimynę? Pasaulyje pastebimas Rusijos temos populiarumo mažėjimas, todėl, anot M. Šešelgytės, Lietuvai reikia išmokti kalbėti apie platesnį, nei karinį saugumo suvokimą. Kalbant apie karinį saugumą, ateityje neišvengiamai iškils dilemų tarp tarptautinio ir nacionalinio saugumo. Tačiau taip pat svarbios yra informacinės, ekonominės, socialinės ir kitokios grėsmės. Čia vienodai svarbu kalbėti ir apie regiono atsparumą. Artimu metu neišvengiamai iškils dilemų dėl 2 procentų biudžeto išlaidų skyrimo krašto apsaugai. Toliau investuoti į karinį saugumą ar daugiau investicijų skirti švietimui ir kitoms priemonėms netiesiogiai įtakojančioms valstybės saugumą?

Moderatoriui, Seimo nariui Dr. **Laurynei Kasčiūnui** užsiminus apie galimą ateities dilemą renkantis saugumo partnerius, M. Šešelgytė teigė, jog dilema tarp valstybių pasirinkimo iškilti neturėtų. Ji priminė situaciją, kai Irako karo metu išsiskyrus JAV ir Vokietijos pozicijoms Lietuva pasirinko JAV pusę. Tačiau šiuo metu Lietuvoje dislokuoti Vokietijos kariai, vadinasi, seni nesutarimai jau pamiršti. Teoriškai galima matyti įvairių dilemų ir nesutarimų tarp JAV ir ES, tačiau ES aiškiai suvokia JAV reikšmę karinės gynybos prasme.

Nerijus Aleksiejūnas, Užsienio politikos grupės vadovas, Lietuvos Respublikos Prezidentės vyriausiasis patarėjas, iškėlė 3 klausimus: kiek Baltijos jūros saugumas svarbus tarptautinės politikos kontekste? kiek sėkmingas bendradarbiavimas tarp Baltijos šalių? kokio bendradarbiavimo reikia Baltijos regionui?

Kalbant apie saugumą, N. Aleksiejūnas pabrėžė, jog dėmesys pastaruoju metu mūsų regionui yra didelis, ypač iš JAV pusės. „Zapad“ pratybų kontekstas čia irgi svarbus, matomas didelis NATO dėmesys regionui. Jei prieš keletą metų NATO neturėjo konkrečių regiono gynybos planų, tai šiandien kiekviena Baltijos šalis turi po NATO batalioną. Šiaurės šalys visuomet buvo svarbus Baltijos šalių saugumo partneris, tarpusavio bendradarbiavimas turi ir istorinį pagrindą. Nors komunikacija dažnai skiriasi, tačiau visų Baltijos šalių saugumo suvokimas yra vienodas. Vokietijos dalinių buvimas Baltijos šalyse irgi yra tam tikra Vokietijos požiūrio indikacija į situaciją regione. Interesai saugumo klausimais, taip pat, sutampa su Lenkija, nors tam tikrais klausimais esama nesutarimų. Tiek Vokietijos, tiek Lenkijos karių buvimas Lietuvoje, taipogi, turi teigiamos įtakos bendradarbiavimui su šiomis šalimis. Baltijos regionui vienodai svarbus Suomijos suartėjimas su NATO, kurio indikacija yra neseniai

įvykusios bendros pratybos Suomijoje. Kibernetinės atakos prieš regiono valstybes, taip pat, leido įgyti patirties, kuria sėkmingai dalijamasi su likusiomis Europos valstybėmis.

Greta Monika Tučkutė, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro patarėja, teigė, jog Baltijos jūros regionas ypač svarbus karinio bendradarbiavimo prasme. Pasak jos, šiuo metu esama teigiamų karinio bendradarbiavimo perspektyvų regione, tačiau būtina vystyti glaudesnę bendradarbiavimą su Lenkija. Baltijos jūros vaidmuo transatlantinėje struktūroje didėja, ypač po konflikto Ukrainoje pradžios, kai pasaulis suprato jos pažeidžiamumą. To pasekoje atsirado naujų bendradarbiavimo formatų, kurie prisidėjo prie Šiaurės ir Baltijos šalių perspektyvumo saugumo srityje stiprinimo. Ministro patarėja pastebėjo, jog Baltijos šalys, kadangi yra mažos, galėtų kartu organizuoti brangios ginkluotės įsigijimą, o Lenkija galėtų prisiimti didesnę lyderystės vaidmenį regione. Kalbant apie Švediją, itin svarbios „Aurora“ pratybos, kurios tarsi atsakas į grėsmes kylančias iš „Zapad“ pratybų.

Dr. Ieva Karpavičiūtė, Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto dėstytoja, teigė, jog Baltijos jūros regioną dažniausiai jungia mažiau strategiškai svarbūs projektai. Stokojama karinio, energetinio ir ekonominio bendradarbiavimo, tačiau matoma pažanga aplinkosaugos, branduolinės saugos projektuose. Kalbėdama apie bendrą Baltijos jūros regiono šalių narystę tarptautinėse organizacijose, I. Karpavičiūtė išskyrė Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizaciją, kuri nepaisant savo ribotumo jungia Baltijos jūros šalis.